

Wat Hindoestaanse vertalers moeten weten

Een handreiking om zich meer bewust te worden van de verschillen tussen het Nederlands en het Sarnami Hindoestani

A.L. Bosch

Inhoudsopgave

Wat Hindoestaanse vertalers moeten weten	1
Inleiding	3
Enkele typische kenmerken van het Sarnami Hindoestani.	4
1. Het belangrijkste komt achteraan.	4
2. De natuurlijke volgorde van de zinsdelen.....	7
3. Focus.....	7
4. Het vervoegen van werkwoorden in het Sarnami Hindoestani.....	8
5. Tegenwoordige tijd in het Sarnami en het Nederlands	10
7. Geen onnodige herhaling	10
8. Hoe korter, hoe duidelijker	10
9. Beeldspraak.....	11
10. Persoonsaanduiding	11
11. Dubbele persoonsaanduiding.....	12
14. Het woordje <i>tab</i>	13
15. Dubbele ontkenning	14
16. Bijvoeglijke naamwoorden	15
17. Bijvoeglijke bijzinnen	15
18. Betrekkelijke voornaamwoorden	18
19. Leenwoorden	18
20. Woorden die niet in het Sarnami voorkomen	19
21. Impliciet en expliciet	20
22. Reduplicatie	20
Conclusie.....	21

Inleiding

Ieder die zich ooit serieus heeft bezig gehouden met vertalen, zal ontdekt hebben dat men voortdurend wordt beïnvloed door de brontaal. Dat is heel begrijpelijk. De vertaler is uit de aard der zaak tweetalig en het 'patroon,' de grammatica, van de brontaal is hem zo vertrouwd dat hij dit niet direct als iets vreemds ervaart in de doeltaal. Dit is een universeel verschijnsel.

Ook Surinaams Hindoestaanse vertalers, die meestal vanuit het Nederlands in het Sarnami Hindoestani vertalen, hebben hiermee te maken. Zij kennen hun eigen taal heel goed, maar het Nederlands is hun zo bekend dat ze zich onbewust toch door deze taal laten beïnvloeden. Om een goede vertaling te maken in zuiver Sarnami is het dus nodig dat een Hindoestaanse vertaler zich bewust wordt van de verschillen in grammatica tussen het Nederlands en het Sarnami Hindoestani.

Bij het schrijven van dit boekje wordt verondersteld dat de lezer bekend is met taalkundige en redekundige ontleding van zinnen.

Dit boekje is bedoeld om (aanstaande) vertalers daarbij te helpen. Het is voortgekomen uit de analyse van de veranderingen die gemaakt zijn gedurende de vijf jaar durende revisie van het Nieuwe Testament in het Sarnami Hindoestani. Ook is het goed om zich meer bewust te worden van de wijze waarop het Sarnami in elkaar zit. Wij hopen dat Hindoestanen die zich met vertalen bezig houden, door dit boekje beter zullen worden toegerust om de voetangels en klemmen te vermijden die zij bij het vertalen tegenkomen en dat zij niet weer in dezelfde fouten zullen vervallen als velen van hun voorgangers.

Paramaribo, 1998

Herzien in 2021

Enkele typische kenmerken van het Sarnami Hindoestani.

Er zijn enkele algemene kenmerken die typisch zijn voor het Sarnami Hindoestani.

Dit wil niet zeggen dat deze regels altijd gelden, er zijn ook vaak redenen om van de algemene regel af te wijken. Maar het is goed om de volgende kenmerken in de gaten te houden:

1. Het belangrijkste komt achteraan.

Dit geldt voor een zin, maar ook voor een grotere groep woorden zoals een alinea.

Vergelijk de volgende twee zinnen:

a) *Ham aapan maai khaatien phoel toerlie hai.* b) *Ham phoel toerlie hai aapan maai khaatien.*

In de eerste zin is het belangrijkste dat ik bloemen heb geplukt. In de tweede zin is het belangrijkste dat ik ze voor mijn moeder heb geplukt (en niet voor iemand anders).

Nog een voorbeeld:

1 Kor. 9:19 *Tjaahe ham koi ke goelaam na baatie, tabbo ham sab koi se nieltja hoi gailie manai log ke Kriest me bieswaas karwaawe khaatien.*

Het onderstreepte gedeelte van de zin is hier het belangrijkste. Dit was Paulus' levensdoel. Daarom moet dit achteraan.

In het Nederlands is dit niet zo. Daarom komt het nog al eens voor dat in het Sarnami woorden of woordgroepen moeten worden omgedraaid.

Voorbeeld:

*Mosas pahaar par se oetarke aail aur Prabhoe ke sab baat bataais Israel ke djaatie se. (Het * betekent dat het zo niet moet.) Dit moet worden:

Mosas pahaar par se oetarke aail aur Israel ke djaatie se Prabhoe ke sab baat bataais.

Het is belangrijker **wat** Moses te vertellen had dan **aan wie** hij dit vertelde, want dat is door de context toch al wel duidelijk.

Nog een voorbeeld:

*le aadmie apane ke ketana gieraais hai aapan doesman ke aakhie me.
Dit moet worden: *Ie aadmie apane ke aapan doesman ke aakhie me ketana gieraais hai.*

Wat die man gedaan heeft is belangrijker dan in wiens ogen hij dat deed.

Deze voorbeelden zijn losse zinnen, de rest van het verhaal staat hier niet bij. Om vast te stellen wat in een zin het belangrijkste is, hebben we het hele verhaal, of deel van het verhaal nodig. Dat noemen we de **context**.

Een Nederlandse zin met de woorden *want of omdat* erin vertelt eerst wat er gebeurt en geeft daarna de reden waarom het gebeurt. Wat er gebeurt is belangrijker dan waarom het gebeurt, daarom komt dit in het Sarnami achteraan. Dat is ook de reden waarom in het Sarnami zinnen met *kaahe se* erin heel weinig voorkomen. Men draait de zinnen om en gebruikt *ohie se (of: ohie khaatien)*.

Voorbeeld: *Hij komt niet want hij is ziek.*

Als we dit letterlijk in het Sarnami zouden vertalen, wordt het een stijve, onnatuurlijke zin. De natuurlijke vertaling is: *Oe bemaar hai, (ohie se) oe na aawe hai.*

Dit betekent dat we bij het vertalen goed moeten opletten als we de woorden *want of omdat* tegenkomen. In de meeste gevallen klinkt het in Sarnami natuurlijker als we die zin omdraaien en *ohie se* gebruiken. Voorbeeld:

In Exodus 3:5 staat in het Nederlands: "Doe uw schoenen van uw voeten want de grond waarop gij staat is heilig. " In het Sarnami wordt dit omgedraaid: "*Ie djagaha pawietr hai, aapan djoeta niekaar de. "*

Hier wordt zelfs het voegwoord 'want' helemaal weggelaten. De relatie tussen de beide zinnen is toch wel duidelijk.

Soms moeten we zelfs een of twee bijbel verzen omdraaien. Waar dat nodig is om een natuurlijke vertaling te krijgen, doen we dat ook.

Zie Marcus 6:17-20 *...Herodes had Johannes laten grijpen en geboeid bevangen gezet, ... Want Johannes had tot Herodes gezegd ...*

In het Sarnami is het veel beter om deze verzen om te draaien:

Raadja aapan bhaai Fielepas ke aurat tjhienke ose biaah

karies raha. ... Tab Johaanas raadja se bolies naha kie: "... "
Ohie khaatien oe Johaanas ke pakarwaaike djahal me kar
dewaaais raha.

Een ander geval waarin we goed op de volgorde moeten letten is, als er in een tekst beschreven wordt hoe iets wel of niet moet gebeuren, of wat iemand wel of niet wil. De natuurlijke volgorde in het Sarnami is om eerst het negatieve te noemen en daarna het positieve. Voorbeeld:

Nederlands: *Een kind wil de liefde van z'n ouders hebben, niet hun geld.*

Of: *Een kind wil niet het geld van z'n ouders hebben, maar hun liefde.*

In het Nederlands zijn beide zinnen goed en er is geen verschil in betekenis.

Maar in het Sarnami komt het belangrijkste achteraan. Dat is: wat een kind wil hebben. Dus wordt deze zin in het Sarnami:

Ek larka aapan maai baap ke paisa na maange hai bakie oelogke prem.

Op elke regel zijn wel uitzonderingen, dus ook op deze. Soms is er een zinsdeel dat nergens anders geplaatst kan worden, of zijn er zijn twee zinsdelen die even belangrijk zijn. Voorbeeld:

2 Kor. 1:14 *Toelog thora se samadjh gaile aur ham maangiela kie toelog ekdam se samadjh dja kie Prabhoe Jiesoe ke aane waala dien par toelog hamlogse khoesie rahiehe djaise hamlog toelogse khoesie rahab.*

Hoewel het onderstreepte gedeelte het belangrijkste is, komt er iets anders achteraan, omdat dit laatste nergens anders geplaatst kan worden.

Zo zijn er dus uitzonderingen, maar de regel blijft dat in Sarnami het belangrijkste achteraan komt.

2. De natuurlijke volgorde van de zinsdelen

Elke taal heeft een natuurlijke volgorde van de zinsdelen, dat wil zeggen van het onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp, tijds- en plaatsbepaling, enzovoort.. Die volgorde is per taal verschillend. In sommige talen, zoals het Latijn, is die volgorde minder belangrijk. Maar in het Sarnami is de volgorde van de zinsdelen erg belangrijk, meer nog dan in het Nederlands!

De meest natuurlijke volgorde van de zinsdelen in het Sarnami is:

Tijd - onderwerp - plaats - meewerkend voorwerp - lijdend voorwerp - gezegde.

Voorbeeld: *Kalhia hamaar barka bahien ghar ke paatjhe aapan beta ke ekgo aam deis raha.*

Tijd: kalhia

Onderwerp: hamaar barka bahien

Plaats: ghar ke paatjhe

Meewerkend voorwerp: aapan beta ke

Lijdend voorwerp: ekgo aam

Gezegde: deis raha

Als er nog andere zinsdelen bij komen, hebben die ook hun natuurlijke plaats. Zo kan in het Nederlands bijvoorbeeld de aangesproken persoon vooraan of achteraan komen, maar in het Sarnami is de beste plaats vooraan. Voorbeeld: Marcus 12:32

Nederlands: *Ja, u spreekt de waarheid, meester.*

Sarnami: *Djie ha, maastar, toe sadj bolle hai.*

Er is dus een natuurlijke volgorde van de zinsdelen in de zin, maar er kunnen redenen zijn in de context om die volgorde te veranderen.

3. Focus

Met focus bedoelen we dat deel van de zin waar de meeste nadruk op ligt. Net als bij het maken van een foto is er een bepaald iets dat er vooral op moet komen, al spreekt de achtergrond ook een woordje mee. Voorbeeld: 2 Kor. 10:17 *Dje maange hai koi ke barwargie kare, oke tjaahie Prabhoe ke barka kare ke.* In dit vers gaat het er om wie geroemd moet worden, dat staat dus in focus. Het is dikwijls het lijdend voorwerp dat in focus staat, maar niet altijd. Nog een voorbeeld:

1 Kor. 1: 1 *Ham Paulas baatie aur hamke Parmeswar bolaais hai Kriest Jiesoe ke ek pathaawal waala howe khaatien.*

In plaats van de natuurlijke volgorde: onderwerp - lijdend voorwerp, zijn deze twee zinsdelen omgedraaid om *Parmeswar* in focus te krijgen. Als de natuurlijke volgorde was aangehouden, zou Paulus hebben geschreven dat **hij** (en niet iemand anders,) door God geroepen was. Dat bedoelde hij niet. Hij wilde juist duidelijk maken dat **God** hem had geroepen en niet een mens. We zien dus dat de volgorde waarin we de zinsdelen plaatsen, op zichzelf al iets zegt.

Wat vóór het gezegde staat, staat in het Sarnami in focus. Dat kan tot gevolg hebben dat de natuurlijke volgorde van de zinsdelen veranderd wordt.

Vergelijk de volgende zinnen:

1. *Tab Parmeswar pahiela iensaan ke banaais.*
2. *Saitaan ie kaam na karies, oke Parmeswar banaais hai.*
3. *Ham oke skoel me dekhlie.*

In de eerste zin staat *pahiela iensaan ke* (= lijdend voorwerp) in focus, in de tweede zin *Parmeswar* (= onderwerp), en in de derde zin *skoel me* (=bepaling van plaats).

Het zinsdeel dat voor het gezegde staat, is dus vanzelf in focus. Het is net of er een lamp boven die plaats hangt, zodat goed zichtbaar is wat daar staat:

//\ \

Tijd - onderw. - plaats - meew. v.w. - lijdend v.w. – gezegde

Meestal staat het lijdend voorwerp in focus, maar als bij het vertalen een zin niet goed klinkt, probeer dan te bepalen waar in die zin de meeste nadruk op moet vallen en zet dat vóór het gezegde.

4. Het vervoegen van werkwoorden in het Sarnami Hindoestani

Net als in het Nederlands worden in het Sarnami de werkwoorden vervoegd en zijn er verschillende tijden die door de werkwoordsuitgang worden aangegeven. Voorbeelden:

Het hele werkwoord (infinitief) : taake

Onvoltooid tegenwoordige tijd:	ham taakiela	toe taake hai	oe taake hai
Voltooid tegenwoordige tijd:	ham taklie hai	toe takte hai	oe taakies hai
Voortdurende teg. tijd:	ham taakat rahiela	toe taakat rahe hai	oe taakat rahe hai
Onvoltooid verleden tijd:	ham taklie	toe takte	oe taakies
Voltooid verleden tijd:	ham taklie rahielle	toe takte rahiele	oe taakies raha
Voortdurende verl. tijd:	ham taakat rahielle	toe taakat rahiele	oe taakat raha
Toekomende tijd:	ham taakab	toe takiehe	oe taakiega
Wensende wijs:	ham taktie	toe takte	oe taakat
Gebiedende wijs: (= de stam van het werkwoord:)	taak		

Het hele werkwoord (infinitief): sieje

Onvolt.tegenw. tijd:	ham siela	toe sieje hai	oe sieje hai
Volt. tegenw. tijd	ham sielie hai	toe siele hai	oe sies hai
Voortdurende teg. tijd:	ham siejat hai	toe siejat hai	oe siejat hai
Onvoltooid verleden tijd:	ham sielie	toe siele	oe sies
Voltooid verleden tijd:	ham sielie rahielie	toe siele rahiele	oe sies raha
Voortdurende verl. tijd:	ham siejat rahielie	toe siejat rahiele	oe siejat raha
Toekomende tijd:	ham siejab	toe siehe	oe siega
Wensende wijs:	ham sietie	toe siete	oe siejat
Gebiedende wijs (= stam van het werkwoord:)	sie		

Opgemerkt moet worden dat in sommige gevallen in de verleden tijd, de toekomstige tijd en de wensende wijs de aa een a wordt. Als we die klankverschuiving horen, moeten we hem ook schrijven.

In het Nederlands bestaat ook nog de verleden toekomstige tijd: ik zou kijken, ik zou naaien, maar die is in het Sarnami hetzelfde als de wensende (=aanvoegende) wijs: ham taktie, ham sietie.

De voortdurende tegenwoordige en verleden tijd bestaat in het Nederlands wel, (ik ben / was kijkende, zij is / was naaiende, enz.) maar wordt in deze vorm in die taal heel weinig gebruikt. Meestal wordt dit uitgedrukt door: *ik ben / was aan het kijken, zij is / was aan het naaien*, enzovoort. Wees er dus op bedacht dat een dergelijke vorm in het Nederlands bij het vertalen in het Sarnami met een werkwoordsuitgang kan worden weergegeven. Let ook goed op het verschil tussen de twee vormen van verleden tijd: oe taakies drukt uit dat hij op dat moment keek. Maar oe taakat raha betekent dat hij aldoor aan het kijken was. Daar is dus een klein verschil dat de vertaler niet over het hoofd mag zien.

5. Tegenwoordige tijd in het Sarnami en het Nederlands

Een typisch kenmerk van het Sarnami is dat er na woorden als *zien*, *horen*, *opmerken*, enzovoort het werkwoord van de bijzin in de tegenwoordige tijd komt te staan.

Voorbeeld : *Tab oe dekhies kie okar baap aawe hai.*

Dit is anders dan in het Nederlands, waar in zulke gevallen de verleden tijd wordt gebruikt.

Nog een voorbeeld: Marcus 6:14 *Raadja Herodas Jiesoe ke baare me bhie soenies raha kie oe kaun partjaar aur atjambho kaam kare hai.*

Op het moment dat iemand iets zag of hoorde, is het tegenwoordige tijd in het Sarnami.

(Hier mist helaas een stuk van de tekst van het boekje.)

7. Geen onnodige herhaling

In het volgende voorbeeld kan onnodige herhaling ook vermeden worden: *Kalhia oe ekgo naawa katlies kienies hai. Oe ese bahoet attjha se ghaas kaat sakioga.*

Door *ese* te gebruiken, hoeft *katlies* niet herhaald te worden.

Nog een voorbeeld: In Exodus 3: 10 en 11 staat in het Nederlands: *Nu dan, ga, Ik zend u tot Farao, om mijn volk, de Israëlieten, uit Egypte te leiden. Maar Mozes zei tot God: Wie ben ik, dat ik naar Farao zou gaan en de Israëlieten uit Egypte zou leiden?*

Hier wordt een hele zin herhaald. In het Sarnami Hindoestani klinkt dit niet natuurlijk. De onderstreepte zin wordt vertaald door: ... *aisan barka kaam kare ke?*

Dit is natuurlijker en daardoor duidelijker, terwijl er niets afgedaan wordt van de betekenis.

8. Hoe korter, hoe duidelijker

Het is al gezegd: het Sarnami houdt niet van overtollige woorden. De ervaring heeft ons geleerd dat we vaak te veel woorden gebruiken om de lezers te helpen iets beter te begrijpen. Het gevolg is meestal dat het er onduidelijker door wordt! Bij de revisie van een tekst kunnen soms de zinnen korter worden gemaakt.

Voorbeeld:

1 Kor. 7:36 *Hoi sake hai kie ek baap faisala kar tjoekal hai kie*

oe aapan bietia ke biaah na karwaai. Bakie djab oe larkie ab dienaar howe hai, aur baap sotje hai kie bestar okar biaah hoi djaai, tab oe kar sake hai. Ie to paap na hai. (46 woorden)

Dit kan ook zo gezegd worden: *Djab koi sotje hai aapan saghiaan bietia ke biaah na roke ke, tab bestar oe okar biaah karwaai dewe. Ie to paap na hai. (24 woorden)*

Deze laatste versie brengt hetzelfde over met veel minder woorden. Daardoor wordt de boodschap duidelijker.

9. Beeldspraak

Als we bij de vertaling de beeldspraak willen behouden die in de bijbel gebruikt wordt, moeten we er in het Sarnami meestal *djaise of ghat* bijzetten. Dan wordt het duidelijk dat het hier om beeldspraak gaat. We maken dus van een metafoor een als-vergelijking. Voorbeeld:

Lucas 12:32 Nederlands: ... *gij klein kuddeke*

Sarnami: *Toelog ek tjhota djhoend bhera ghat baate, ...*

Openbaring 3:12 Nederlands: *Ik zal hem maken tot een zuil in de tempel ...*

Sarnami: *Ham oke ... mahal me ek paawa ghat banaabe ...*

Als we *ghat* er niet bij zetten, denkt de lezer, dat die mensen echt schapen werden, of dat hij echt een zuil werd.

Nog een voorbeeld:

Matth. 23:16 Nederlands: *Wee u, blinde wegwijzers,*

Sarnami: *Haai, Parmeswar ke baat ke parhal logan!*

Toelog djaise andha log baate,

In het Sarnami kan bekende beeldspraak wel gebruikt worden zonder *ghat* of *djaise* erbij:

Toe gadaha baate?

Of: *Oelogke aakhie khoel gail.*

Het moet voor de lezer duidelijk zijn wat beeldspraak is en wat niet.

10. Persoonsaanduiding

Elke taal heeft zijn eigen manier om in een verhaal personen aan te duiden. In het Sarnami wordt aan het begin van een verhaal duidelijk gemaakt wie er een rol in spelen. Daarna wordt de persoon die in dat gedeelte de hoofdrol speelt, aangeduid met *oe*, of wordt soms helemaal weggelaten.

De andere personen worden aangeduid met hun naam of met een zelfstandig naamwoord zoals *aadmie, barkwa, doekandaar*, enzovoort. Hoe

duidelijker een persoon op de voorgrond treedt, hoe minder hij of zij wordt genoemd. Dat is ook niet nodig, iedereen begrijpt toch wel wie er bedoeld wordt en het Sarnami houdt niet van onnodige woorden. Als iemand een lang verslag doet van wat een ander gezegd heeft, horen we vaak: ...*Bolies:...*, *Bolies: ...*, Er hoeft niet bij vermeld te worden wie dit zei, want dat is aan het begin genoemd en dezelfde persoon blijft aan het woord, zolang er geen *tab* voor staat. (Zie punt 14)

Het onderwerp wordt ook dikwijls weggelaten in zinnen die paren vormen. Voorbeeld:

Djab oe aail, tab # toerant gail dekhe kie okar maai kaise hai. Wie ging er kijken? Dezelfde 'hij' als in de eerste helft van de zin. Het # teken geeft aan waar het onderwerp is weggelaten. Dit weglaten kan alleen als het onderwerp in beide helften van de zin hetzelfde is. In het Nederlands kan men dit niet weglaten. De persoonsaanduiding in het Nederlands anders is dan in het Sarnami, vooral in vertalingen uit het Hebreeuws en het Grieks. We moeten daarom goed opletten dat er in de Sarnami vertaling de juiste, dat wil zeggen de natuurlijke persoonsaanduiding gebruikt wordt, anders is het mogelijk dat de boodschap verkeerd overkomt.

Nog een verschil tussen het Sarnami en het Nederlands in de persoonsaanduiding betreft het bezittelijk voornaamwoord. In de zin: *Hij bracht hem naar zijn huis*, is niet duidelijk naar wiens huis hij gebracht werd. Soms begrijpt de lezer dit door de context, maar dit is niet altijd het geval. In het Sarnami zijn de bezittelijke voornaamwoorden voor eerste, tweede en derde persoon enkelvoud: *hamaar, tor, okar*. En in het meervoud: *hamlogke, toelogke, oelogke*. Maar als het bezittelijk voornaamwoord terug slaat op het onderwerp, is het altijd *aapan*. Als bovenstaande zin in het Sarnami moet worden vertaald, moeten we dus weten naar wiens huis hij gebracht werd. Als het huis bedoeld wordt van degene die gebracht werd, wordt het *okar ghar*, maar als dat het huis was van de man die hem er bracht, wordt het *aapan ghar*.

Bij het gebruik van de gebiedende wijs geldt dit ook, al wordt het onderwerp daar vaak impliciet (niet genoemd) gelaten. Voorbeeld: *Dja aapan kapra laaw!*

11. Dubbele persoonsaanduiding

In het Nederlands komt het voor dat een onderwerp, lijdend voorwerp of meewerkend voorwerp twee maal wordt aangeduid. Voorbeelden: *Ik, Paulus, schrijf u dit ...*

*Hij heeft een edelsteen, een smaragd, gekocht.
Geef ons, bejaarden, ook een kans.*

Het Nederlands doet dit om heel duidelijk te maken wie er bedoeld wordt of worden. Het Sarnami kent deze constructie **niet**. De bovenstaande zinnen kunnen dus niet letterlijk worden vertaald. Om duidelijk te maken om wie het precies gaat, maakt het Sarnami er een aparte (bij)zin van:

Ham Paulas baatie aur ham ie baat liekhiela ...

Oe ekgo hiera-motie kienies hai djaun markat bolaawal dja hai.
Tjaahe hamlog boerhwa boerhia baatie, tabbo hamlogke bhie mauka de.

Bij het vertalen vanuit het Nederlands in het Sarnami moet men deze dubbele aanduiding dus niet letterlijk vertalen, maar op een manier die natuurlijk is in het Sarnami.

[Hier mist helaas een stuk van de tekst van het boekje.]

14. Het woordje *tab*

Maar als er dan iets gaat gebeuren, komt *tab* veelvuldig voor! Omdat dit woordje in het Nederlands niet voorkomt en men op school ook nog heeft geleerd niet te vaak 'en toen' te schrijven, heeft de Hindoestaanse vertaler de neiging om dit woordje weg te laten waar het wel hoort. Maar *tab* is geen 'toen' en in het Sarnami hoort het erbij! Een verhaal in het Sarnami zonder *tab* waar het hoort, is als soep zonder zout. *Tab* draagt het verhaal verder. Als de verteller nog even iets meer achtergrondinformatie geeft, gebruikt hij weer geen *tab*, want het verhaal gaat even niet verder. Is hij daarmee klaar en gebeurt er weer iets nieuws, dan begint hij de nieuwe zin weer met *tab*. Het is logisch dat aan het eind van een verhaal *tab* ook niet (veel) meer voorkomt. *Tab* draagt het verhaal verder, maar als het verhaal (bijna) uit is, is *tab* niet meer nodig.

Het bovenstaande zien we op een bijzondere manier geïllustreerd in een gesprek tussen twee personen. We zullen ze voor het gemak even A en B noemen. Het verhaal begint met de achtergrondinformatie zodat de lezer of toehoorder weet over wie het gaat en wat de omstandigheden zijn. Dan begint één van de twee te praten: *Tab A bolies:...* Als de ander daarop reageert, is dat de volgende gebeurtenis en dat wordt aangegeven door *tab: Tab B bolies:...* Als dit gesprek verder doorgaat, worden de aanduidingen van A en B al gauw weggelaten, want de toehoorder weet al welke twee mensen er in gesprek zijn. Zie punt 10 'Persoonsaanduiding'.

Tab geeft steeds aan dat de ander nu weer aan het woord is. Als *tab* ontbreekt, blijft dezelfde spreker aan het woord.

Voorbeeld: *Tab A bolies: "... ". Bolies: ..... "*

Wat er op de tweede rij puntjes gezegd wordt, wordt ook door A gezegd want er staat geen *tab* voor. Pas als B weer gaat praten, komt er *tab*. De herhaling van *bolies* duidt aan dat spreker A even pauzeert, of van onderwerp verandert. Maar het blijft spreker A die aan het woord is.

Tab komt ook voor in de vaste combinatie met *djab*. Er is een aantal paren woorden die vast bij elkaar horen:

djab - tab

djaise - taise / oise

dje - te / oe

djaaha - taaha

djetana - otana

In wezen heeft *tab* hier ook weer de functie van het verder dragen van het verhaal. Het belangrijkste van wat er gezegd wordt, volgt na *tab* en komt achteraan.

Voorbeeld: *Djab oe bemaar rahie, tab kaam na don hoi djaai.*

Het belangrijkste is dat het werk niet af komt.

Ditzelfde geldt voor de andere woorden in de rechter kolom hierboven. De linker rij woorden geven steeds de omstandigheden of de voorwaarden aan, maar de woorden in de rechter rij worden steeds gevolgd door het belangrijkste deel van de zin, wat er dus eigenlijk gebeurt. (Of niet gebeurt.)

Al staat er in het Nederlands dus niets, in het Sarnami Hindoestani moet *tab* wel staan waar het hoort.

15. Dubbele ontkenning

In het Nederlands wordt niet zelden gebruik gemaakt van een dubbele ontkenning om nadruk te leggen. Met dubbele ontkenning bedoelen we zinnen als: *Ik wil jullie niet onkundig laten van het feit dat ...* Het voorvoegsel on- betekent *niet*. Daar staat dus twee maal *niet* achter elkaar. In het Sarnami is dit niet natuurlijk. Maar tweemaal 'niet' is 'wel.' De

bovenstaande zin moet dus als volgt worden vertaald: *Ham maangiela kie toelog djaan dja kie ...*

In Marcus 14:25 stond eerst: *Ham wien phien se na piebe djab talak Parmeswar raadj na tjalaaiga*. Beide zinnen hebben *niet* erin. Dat moest worden veranderd in: *... ham tanko wien na piebe djab talak ham naawa rakam se Parmeswar ke raadj me piebe.*”

In Marcus 13:30 kwam net zoiets voor. Daar stond: *... oesab na mariega djab talak hamaar sab baat na poera hoiga*. Dat werd veranderd in: *... oesab djienda rahiega djab talak hamaar sab baat na poera hoiga*. Op die manier vermijden we een dubbele ontkenning en krijgen we beter Sarnami.

16. Bijvoeglijke naamwoorden

Deze komen in het Sarnami betrekkelijk weinig voor. Het meest worden gebruikt attjha, kharaab, tjhota, barka. In het Sarnami worden de meeste bijvoeglijke naamwoorden niet bij een zelfstandig naamwoord gebruikt (attributief), maar als naamwoordelijk deel van het gezegde (predicatief). In plaats van: *De dikke man kon niet in de bus komen*, wordt er in het Sarnami gezegd: *Aadmie mota raha aur bus me na djaai paais*. Nog een voorbeeld: in plaats van *De enthousiaste man preekte een uur lang*, is het in het Sarnami natuurlijker om te zeggen: *Aadmie ek ghanta hausiela se partjaar karat raha*. Het bijvoeglijk naamwoord wordt in het Sarnami dus een bijwoord bij *partjaar kare*. Dit is voor het Sarnami natuurlijker en daarom zal de boodschap ook duidelijker overkomen.

17. Bijvoeglijke bijzinnen

Een bijvoeglijke bijzin is een zin die iets toevoegt aan, of iets zegt van een (zelfstandig) naamwoord. Voorbeeld: *De man die daar loopt, is heel lang ziek geweest*.

De hoofdzin is: *De man is heel lang ziek geweest*. Welke man? De man die daar loopt. *Die daar loopt* is de bijvoeglijke bijzin bij man. Het voegt iets toe aan de man. De toehoorder weet nu om welke man het gaat. Een tweede voorbeeld:

Volgende week ga ik naar de stad waar mijn vader geboren is. De bijzin *waar mijn vader geboren is* zegt iets over de stad.

Nog een paar voorbeelden:

1. Ze hebben het kind dat aangereden was, naar de dokter gebracht.
2. De ambtenaar, die een lange dag achter de rug had, begon te gapen..
3. Je moet het mes waarmee je de uien hebt gesneden, niet voor de bananen gebruiken.
4. Hebben jullie het boek gelezen waar zoveel kritiek op is?
5. Zijn vriend Hendrik, die hem al vele jaren kent, bracht hem thuis.

De woorden die, dat, wat, waar, waarmee, enz. verbinden de bijvoeglijke bijzin met de hoofdzin en worden **betrekkelijke voornaamwoorden** genoemd.

In het Nederlands zijn bijvoeglijke bijzinnen in twee soorten te verdelen. Ze zien er hetzelfde uit, maar ze hebben een verschillende functie.

A: De uitbreidende bijvoeglijke bijzin voegt iets toe aan het zelfstandig naamwoord dat niet strikt noodzakelijk is voor het begrijpen van de tekst. Zo'n bijzin zou kunnen worden weggelaten en de lezer zou de tekst toch begrijpen.

Een voorbeeld: *Mijn neefje Robbie, die dol is op vliegeren, heeft een nieuwe vlieger gekocht.*

De bijvoeglijke bijzin: *die dol is op vliegeren* zegt iets meer van Robbie, maar deze mededeling kan ook worden weggelaten. De hoofdzin: *Mijn neefje Robbie heeft een nieuwe vlieger gekocht*, verandert daardoor niet van betekenis.

B: De beperkende bijvoeglijke bijzin heeft een andere functie. Dit soort bijzin beperkt wat er in de hoofdzin gezegd wordt tot een bepaalde groep of persoon en kan niet worden weggelaten zonder de betekenis van de hoofdzin te veranderen.

Voorbeeld: *Honden die goed te eten krijgen, hebben een mooie vacht.*

Met deze bijzin wordt een bepaalde groep honden aangeduid, namelijk die goed te eten krijgen. Het betekent dat er ook nog honden zijn die niet goed te eten krijgen. Voor hen geldt niet wat er in de hoofdzin wordt gezegd. De hoofdzin: *'Honden hebben een mooie vacht'* is lang niet altijd waar. Daarom kan hier de bijvoeglijke bijzin hier niet weggelaten worden.

Nog een paar voorbeelden:

Je moet nooit meelopen met mensen die je niet kent.

Het boek waarin hij zat te lezen, is heel goed geschreven.

De leerlingen die bleven zitten, hoefden niet meer op school te komen.

Wat in de hoofdzin gezegd wordt, geldt alleen voor één ding of een beperkte groep dingen of personen en niet voor iedereen of alles.

Ga na welke van de eerste vijf voorbeeldzinnen van dit hoofdstuk een beperkende functie hebben en welke een uitbreidende.

In het Sarnami Hindoestani komt alleen de beperkende bijvoeglijke bijzin voor!

Bij het vertalen vanuit het Nederlands in het Sarnami Hindoestani wordt dikwijls de fout gemaakt dat ook uitbreidende bijvoeglijke bijzinnen worden vertaald met betrekkelijke voornaamwoorden als *djaun*, *dje* en *djaaha*. Voorbeelden: "Ze gingen meteen naar Jeruzalem waar de koning woonde."

Oesab toerant Jeroesaalem gail djaaha raadja rahat raha.* In het Sarnami zou men kunnen denken dat er ook een ander Jeruzalem was waar de koning niet woonde. Dit moet dus zo vertaald worden: *Oesab toerant Jeroesaalem gail. Hoewa par raadja rahat raha.*

Nog twee voorbeelden die verbeterd moesten worden :

Hij was de enige zoon van zijn moeder, die weduwe was. *Oe aapan maai ke ekahie beta raha djaun wiedhwa raha.** Dit moet zijn: *Oe ekahie betwa raha aur okar maai wiedhwa raha..*

Hij verwekte hun David als koning over wie Hij ook dit getuigenis gaf:...
Oe Daawied ke raadja banaais djaun ke biese me oe bolies kie:

Dit moet zijn: *Oe Daawied ke raadja banaals. Okare biese me oe bolies kie:...*

De foute vertalingen (met een *) veronderstellen respectievelijk dat er nog andere Jeruzalems waren waar de koning niet woonde, dat de zoon nog (een) andere moeder(s) had die geen weduwe was of waren, en dat er nog een andere David was over wie Hij dit niet gezegd had.

18. Betrekkelijke voornaamwoorden

Nog iets over betrekkelijke voornaamwoorden. Dat zijn dus woorden waarmee een betrekkelijke bijzin aan de hoofdzin vast zit. Zo'n betrekkelijk voornaamwoord heeft betrekking op een (zelfstandig) naamwoord, het zit eraan vast. Zo'n naamwoord noemen we het antecedent. In de zin: *'Haar dochter, die Engels studeert, kende het woord wel.* 'is dochter het antecedent. Van dat woord wordt iets gezegd in de bijzin.

Nu zijn er ook betrekkelijke voornaamwoorden die het antecedent al in zich hebben, bijvoorbeeld: *Wie wijs is, ...*

Hier staat eigenlijk: *Hij die wijs is, ...*

Nog een voorbeeld: *Wat je zegt, is niet waar.*

Hier staat eigenlijk: *Dat wat je zegt...*

Zo betekent ook 'wiens' of 'wier' eigenlijk: *van wie.*

In het Sarnami komt ook een betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent voor.

Oe djaun* wordt *dje*. Het verschil met het Nederlands is dat men in deze taal de keus heeft om te zeggen: *Hij die ... of Wie ...* In het Sarnami heeft men die keus niet, want *oe djaun** is geen goed Sarnami en we zeggen altijd *dje*.

Voorbeelden: *Hij die traag is, ... - Dje ...*

Wie antwoord geeft, ... - Dje ...

19. Leenwoorden

In Suriname komen de meeste Hindoestanen vrijwel dagelijks in contact met mensen die andere talen spreken. Het is daarom niet verwonderlijk dat er in het Sarnami Hindoestani veelvuldig gebruik gemaakt wordt van leenwoorden. Vooral in combinatie met het werkwoord *kare* worden woorden uit andere talen gebruikt, zoals *proberi kare*, *wakti kare*, *rieiba*, enzovoort. In de spreektaal wordt dit gewoonlijk wel geaccepteerd, maar vele Hindoestanen hebben bezwaar tegen het gebruik van (veel) leenwoorden in geschreven taal. Het is daarom aan te raden om het gebruik van leenwoorden zo veel mogelijk te vermijden bij het vertalen.

Nu moeten we wel onderscheid maken tussen leenwoorden waarvoor een algemeen bekend Sarnami woord bestaat, en leenwoorden die zo zijn ingeburgerd dat er geen ander woord voor is in het Sarnami. Een voorbeeld van de eerst soort is *mooi*, dat veel in het Sarnami gebruikt wordt, maar heel goed door *barhia* vervangen kan worden. In plaats van

proberi, kan beter *kausies* geschreven worden, *wakti kare* kan door *agore* vervangen worden en in plaats van *riebe* is *nadie* beter. Voor de tweede soort leenwoorden is geen vervanging. Woorden als *bedie*, *tafra* en *katlies* bijvoorbeeld zijn zo ingeburgerd dat er in het Sarnami geen andere woorden voor bestaan. Ze worden soms nauwelijks meer als leenwoorden herkend. Tegen het gebruik van deze leenwoorden in een vertaling bestaat veel minder bezwaar.

20. Woorden die niet in het Sarnami voorkomen

In de Bijbel komen woorden voor die in het Sarnami niet bestaan, zoals *mirre*, *chrysoliet*, *boekrol*, enz. Om deze woorden goed te vertalen bestaan verschillende mogelijkheden:

- a) Men kan een omschrijving geven. Een boekrol is bijvoorbeeld 'opgerold papier'. Deze manier van vertalen passen we vooral toe als het belangrijk is dat de lezer zo nauwkeurig mogelijk weet waarover hij leest.
- b) Men kan een woord lenen uit een andere taal. In het Sarnami kunnen we dan het beste lenen uit het Hindi en niet uit het Nederlands. Van deze mogelijkheid maken we gebruik als het niet zo heel belangrijk is dat de lezer precies weet waar het om gaat. Zo is het woord *chrysoliet* in het Hindi *poekhraadj*. De lezer kent dat woord ook niet, maar uit de context blijkt wel dat het een mooie edelsteen is.
- c) Men kan een transcriptie maken. Daarbij worden de klanken van het vreemde woord aangepast aan de spelling van het Sarnami. *Mirre* wordt dan *mere* bijvoorbeeld. Daarbij zou een voetnoot geplaatst kunnen worden waarin uitgelegd wordt wat dat woord betekent.
- d) In plaats van het niet bestaande woord kan soms een verzamelnaam worden gebruikt. Als er in het Sarnami bijvoorbeeld geen woord voor *T-shirt* is, kan men misschien *kapra* vertalen.
- e) Andersom kan men ook soms een meer specifiek woord gebruiken als er geen verzamelnaam in het Sarnami bestaat. In plaats van *lastdier* zou men *gadaha* kunnen vertalen. Nog een andere oplossing kan zijn het typisch Sarnami gebruik van echo-woorden. Zo zou bijvoorbeeld het woord *gebouwen* in het Sarnami vertaald kunnen worden met *ghar-or*. De context bepaalt welke oplossing de beste is.

Een waarschuwing is hier op z'n plaats om geen "museum woorden" te gebruiken. Dat zijn woorden die in onbruik geraakt zijn en alleen nog door enkele oudere mensen begrepen worden. Ze zijn niet fout, maar als ze niet meer algemeen gebruikt worden, horen ze thuis in het 'museum van oudheidkunde' en worden ze door velen niet meer begrepen. Als we de

vertaling door een grote kring van lezers gebruikt willen zien, moeten we dit soort woorden vermijden.

21. Impliciet en expliciet

Het Nederlands en het Sarnami verschillen soms in wat er in zoveel woorden gezegd (expliciet gemaakt) wordt, en wat er wel bedoeld maar niet gezegd wordt (impliciet gelaten). Voorbeeld: In het Nederlands zegt men: *Ik ga even kijken of hij al thuis is.*

In het Sarnami wordt dit: *Ham djaaila dekhe kie oe ghare hai kie na.*

De mogelijkheid zit er namelijk in dat hij niet thuis is. In het Nederlands wordt dit wel bedoeld, maar impliciet gelaten, In het Sarnami is het natuurlijker om dit wel expliciet te maken.

22. Reduplicatie

In het Sarnami komt het veel vaker dan in het Nederlands voor dat een woord herhaald wordt. We noemen dat reduplicatie. Reduplicatie wordt in het Sarnami om verschillende redenen toegepast:

- a) Om aan te duiden dat het om meerdere personen of voorwerpen gaat. De begrippen die in het Nederlands met *alles, allen, allerlei, allemaal* worden aangeduid, kunnen in het Sarnami vaak met reduplicatie worden uitgedrukt. Voorbeelden:

Oesbke rakam rakam ke bemaarie raha - Ze hadden allerlei ziekten,

Aur dje dje oke dekhies, ... - En wie (allen) hem ook maar zagen

...

- b) Om een woord te intensiveren. Waar het Nederlands *veel, zeer, erg* gebruikt, kan dit in het Sarnami soms worden uitgedrukt door reduplicatie.

Voorbeelden: *Sabere sabere oe phien se sahar gail - Heel vroeg in de ochtend ging hij weer naar de stad.*

Tab barka barka halfa tjale lagal - Er kwamen hele hoge golven.

- c) Om herhaling aan te geven. Voorbeelden:

Oelog gore gore hoewa djaai lagal - (Letterlijk:) Ze begonnen er been been (=te voet) heen te gaan. (telkens een been).

Aur oe doei doei djane ke pathaais kaam kare ke. - En hij

stuurde ze twee aan twee aan het werk. (telkens twee).

- d) Om aan te geven dat een handeling langere tijd, aldoor, voortdurend doorgaat. Voorbeelden:
Tab tjalte tjalte oesab nadielage pahoetjal - Al lopend kwamen ze bij de rivier.
Aadmie oesabke aage aage tjalat raha - De man liep steeds voor hen uit.
- e) Om uit te drukken dat iets langzamerhand gebeurt. In zo'n geval wordt het werkwoord geredupliceerd en gevolgd door een vorm van het werkwoord *howe - worden*.
Voorbeelden:
Bakie bot doebe doebe hoi gail - Maar langzaam zonk de boot.
Oesabke djaal phate phate howe lagal - Hun netten begonnen langzaam te scheuren.
- f) Om het begrip *elk zijn eigen* weer te geven.
Voorbeeld:
Oelog aapan aapan tjieraag leike tjal gail - Ze namen elk hun eigen lamp en gingen weg.
- g) Om het begrip *elk afzonderlijk of apart* uit te drukken.
Voorbeelden:
Oelog larkan ke ek ek bedie par soetaais - Ze lieten de kinderen op aparte bedden slapen.
Hamlog to ek ek faisala karat djaabe - We zullen immers elk afzonderlijk geoordeeld worden.

Conclusie

Elke taal heeft zijn eigen karakter dat tot uiting wordt gebracht door de manier waarop de begrippen worden uitgedrukt. Het Sarnami Hindoestani is anders dan het Nederlands. Bij het vertalen moeten de typische kenmerken van zowel de brontaal als de doeltaal de vertaler duidelijk voor ogen staan. Hoe meer men zich bewust is van de verschillen, hoe groter de kans dat men deze verschillen bewust hanteert en een betere, natuurlijker vertaling maakt die met gemak gelezen wordt.